

EPISTOLA II AD CORINTHIOS.

ARGUMENTUM.

Post actam a Corinthiis pœnitentiam, consolatoriam scribit eis Epistolam Apostolus a Troade per Titum; et collaudans eos hortatur ad meliora, contristatos quidem eos, sed emendatos ostendens.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Paulus apostolus.* Salutationem primo more solito præmittit. Inde de bonis per gratiam collatis gratias Deo agit loquens perfectis: post ad passionis tolerantiam sui exemplo invitatur; postea pseudoapostolos deprimendo redarguit detegens versutias eorum. Et se multis modis commendat. Tandem moralis admonitio cum iteratione benedictionis subditur. Salutationem igitur præmittens, contra pseudosuperbiam, *Paulum*; et contra cordis præsumptionem, *apostolum* se nominat dicens: *Paulus, etc.*

VERS. 2. — *Benedictus.* Primum perfectis loquitur de tribulatione, proponens se exemplum patientiæ et consolationis a Deo acceptæ, ducens laudi quod alii ignominie. *Deus.* Creator omnium. *Pater Domini.* Per quem est et nobis. *Pater misericordiarum.* Paternè dans veniam peccatorum, et bona opera, et in tribulatione constantiam. *Et Deus.* Dator totius perfectæ consolationis: quantam decet dare Deum his, qui pro Christo patiuntur. Quod Deus sit consolationis, ex hoc patet quod consolatur.

VERS. 4. — *Qua exhortamur.* Id est, quam Deus ad hoc dedit, non solum ut consolaretur, sed etiam exhortaretur: et ita nostra consolatio valet etiam ad alios exhortari, ut vere possimus consolari.

VERS. 9. — *Ipsi.* Non solum alii de nobis, sed et in nobis, etc., quia natura nostra nil nisi mortem promittebat vel defectum. Tantam insolentiam impiorum significat insurrexisse contra fidei prædicatores, ut mortem coram oculis haberent. Sic enim afflicti fuerant, ut desperarent de præsentis vita. Sed quia Deus præsidia sua non negat in desperatione positus, maxime suis, eripuit illos desperantes de semetipsis, fidentes autem de Deo. Nimia enim pressura deficere se profitebantur nisi adesset Deus.

VERS. 10. — *Et eruit.* Deus præsidia sua non negat suis in necessitate positus

VERS. 12. — *Nam gloria nostra.* Ideo et vos et alii debetis orare pro nobis. Vel ideo orationes vestræ poterunt nos juvare: quia hoc unde gloriamur tam honestum est, scilicet: *Testimonium.* Sunt bona opera, quæ testantur exterius quid sit in conscientia, *Testimonium*, id est conscientia non remordens, sed testificans. quod in simplicitate, etc.

Sinceritate Dei. Sicut impiis est magna pœna con-

A scientia, ita piis gaudium. Non quasi inde superbe gloriantibus, sed Deo totum dantibus; ideo recte non ait: Gloria nostra est testimonium alienæ malitiæ vel minoris gratiæ, sed conscientie nostræ. Quæ quia occulta, non est subjecta alieno iudicio, et ideo nullus præsumat contra eam vel cogitare, vel proferre sententiam. *Non in carnali sapientia.* Carnalis sapientiæ est voluptates diligere, labores vitare, vel secundum naturas rerum et non contra, prædicare, ut pseudo faciebant quorum fucatam prædicationem arguit

VERS. 13. — *Spero autem.* Proficere illos sperat, quia cœperant meliores effici cognito Apostoli affectu circa se, et gloriabantur in eo.

VERS. 14. — *Quia gloria vestra sumus.* Cognoscetis quia gloria, id est per nos consequi gloriam æternam debetis, et nos per vos bene instructos, quod non esset, si offendicula a vobis acciperemus.

VERS. 15. — *Hac confidentia.* Quia vita quorundam munda vel emendata erat, voluit videre quos ante indignum erat videre. Si ergo non iovit, voluit intelligi esse aliquos inter eos propter quos voluntatem suam non implevit Apostolus, qui operam adhibere debent ut modo se purgent. *Volui prius venire ad vos, ut secundam gratiam, etc.* Prius, quia in priori Epistola promiserat se venturum, et non venerat: et ideo mendax et levis videbatur, quod modo excusat. Non enim fecit hoc, nisi pro eorum culpa. Non est iudicandus mendax, qui dicit falsum quod putat verum: quia quantum in se est non fallit ipse, sed fallitur. Econtra mentitur ille, qui dicit verum quod putat falsum, nec est liber a mendacio; qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem non esse verum, voluntate mentitur.

VERS. 17. — *Ut sit apud me, est et non.* Id est, ut præponam voluntatem utilitati; quasi dicat: Non sic, quia utilitas præponenda est voluntati, et sic feci.

VERS. 18. — *Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos non est, etc.* Quasi dicat: In hoc non sum mentiri credendus, quia in nullo alio sum vobis mentitus. Et hoc credi potest, quia Deus est fidelis, qui promisit doctores veritatis.

VERS. 20. — *Ad gloriam nostram.* Quia per hoc probamur vera prædicare. Nostram dico, non enim tantum nobis tribuo, sed Deo, quia qui confirmat est Deus.

VERS. 21. — *Vobiscum in Christo.* Tunc si vos estis firmi in Christo, magis constat de nobis, per quos vos confirmati estis.

VERS. 23. — *Ego autem, etc.* Quasi dicat: Pro levitate vel terreno commodo non dimisi, sed parcens. Spiritualis tunc dispositum non implet, quando providentius aliquid ad salutem meditat.

VERS. 23. — *Non quia dominamur.* Ne indignarentur quasi de dominio, eo quod dixerat, *parcens vobis non veni, subdit: Non quia dominamur*, etc.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Statui autem.* Parcens non veni, sed *statui hoc idem*: quod promisi, cum primam misi epistolam, scilicet *ne iterum venirem*: vel iterum esset tristitia sicut fuit, auditis eorum peccatis.

VERS. 2. — *Si enim ego contristo.* Corrigendo, increpando quocunque modo, vel per epistolam vel præsentiam.

VERS. 4. — *Non ut contristemini.* Ad hoc enim corripiebat Apostolus, ut ostenderet quo amore illos diligeret, de quorum peccatis plus illis dolebat, qui non hoc affectu corripit, contristat. Insultat enim, qui non condolet fratri.

VERS. 5. — *Si quis autem contristavit.* Præcipit fornicatorem illum, quem prius Satanæ tradendum indicaverat, recipi, quia correctus erat. *Sed ex parte, ut non onerem*, etc. Non omnibus onus tristitiæ impono, propter illos qui de peccatis doluerunt.

VERS. 6. — *Objurgatio hæc, quæ fit a pluribus ita ut e contrario magis.* Quæ etsi pro temporis quantitate vel alio modo non satis digna pœna videtur, in hoc tamen non est parva æstimanda, quod fit a pluribus quibus congregatis Satanæ traditus est. Magnum utique dolorem patitur, qui delictum suum plures videt horrere. Et ita sufficit, quod a pluribus objurgetur.

VERS. 7. — *Donetis et consolemini.* Recte homini pro peccato afflicto ignoscere et subvenire per consolationes præcipit. Si enim correctus in animo dolet, mox habet fructum. Hæc est enim vera pœnitentia, cessare a peccato.

VERS. 9. — *Ideo enim et scripsi.* Cum propter eum recipiendum scripserim, propter hoc etiam scripsi, ut quos expertus sum mihi obedientes in ejectione, cognoscam an in omnibus obedientes sint futuri.

VERS. 11. — *Ut non circumveniamur.* Ideo debemus condonare, ne decipiamur a Satana, per nimiam asperitatem. Sæpe enim propter asperiores animadversiones in desperationem infirmus præcipitur.

VERS. 12. — *Cum venissem autem Troadem*, etc. Post interpositionem de recipiendo fornicatore, redit ad ipsos, ostendens quod sicut culpa eorum fuit, quod non venit Corinthum, sic quod non profecit in Troade, dum apud eos impeditus moratur Titus, sine quo non poterat ibi proficere, quia forsitan lingua eorum Titus expressius uti poterat.

VERS. 13. — *Eo quod non.* Quia solus non poterat fideles instruere, et simul perstreptentibus incredulis repugnare.

VERS. 14. — *Odorem notitiæ*, etc. Id est Christum, qui velut odor procedens a Patre notificat eum invisibilem: sicut aliqua res quæ non videtur, per odorem cognoscitur, et in quo loco sit, intelligitur.

PATROL. CXIV.

Vel miracula vel doctrinæ verba quibus ad notitiam ejus venit nomine odoris intellige.

VERS. 15. — *Bonus odor.* Scilicet ut olim hostia legalis, ita modo prædicatio vera, et sincera fama apostolorum. Dei Patris odor, Christus: odor Christi sunt apostoli in quorum vita et prædicatione Christus ostenditur, non blasphematur. Sicut de malis dicitur: *Nomen Domini per vos blasphematur inter gentes.*

VERS. 16. — *Odor mortis.* Ut de nostra prædicatione procedat mors, inde ruentibus in æternam damnationem.

VERS. 17. — *Sicut plurimi.* Hic pseudoapostolos tangit, qui corrupta doctrina veritatem violabant, de quibus Isaias ait: *Caupones tui vino aquam miscent.*

CAPUT III.

VERS. 1. — *Incipimus iterum.* Quia sciebat eos sinistre accipere suam commendationem, sicut et in prima Epistola, quasi suam gloriam quereret; incipit contra eorum opinionem ostendere se non suam gloriam, sed Dei querere.

VERS. 5. — *Scripta non.* Estis representatio Christi et mea, hoc autem est firmiter scriptum in cordibus nostris, non debilibiter, ut quod atramento scribitur: vel non tetrus notis hæreticæ pravitate qui hæreses interserunt. *Non in tabulis.* Lapis non signat nisi durissimam voluntatem, et adversus Deum inflexibilem. *Carnalibus.* Id est, sensum habentibus, non lapideis sine sensu.

VERS. 4. — *Fiduciam.* Dixit se non egere epistolis, modo dicit, quod non se commendat, sed Christum; quasi dicat: Epistola Christi, et nostra estis, sed fiduciam dicendi talia non ad vos, sed ad Deum referimus.

VERS. 5. — *Non quod sufficientes.* (Aug., lib. 11. contra duasepist. Pelag., c. 8.) Quis non videat prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid nisi prius cogitaverit esse credendum. Quanquam et ipsum credere nihil est aliud, quam cum assensione cogitare. Si ergo cogitare bonum non est ex nobis, nec credere.

Sed sufficientia. Attendant hic et verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cœptum, et ex Deo ejus supplementum. Commendat enim gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita.

VERS. 6. — *Qui et idoneos.* Hic commendat se per dignitatem officii, scilicet Evangelii, præferens se non solum pseudoapostolis qui carnales observantias prædicant, sed et ipsi Moysi ministro legis.

VERS. 9. — *Multo magis abundat.* Id est in laude quam vetus: quia magis gloria Dei est in salute quam in morte. Quamvis enim juste damnet quod agebatur sub lege, tamen magis ad laudem proficit si indulget, ut possit se reus corrigere; quod per gratiam in Novo Testamento præstat.

VERS. 10. — *Nam nec.* Vere abundat, adeo quod ad ejus comparisonem illa nec dicenda est gloria.

18

Quod claruit. Scilicet Moyses in hac prædicta parte, id est facie. Vel non est gloriosum in hac parte, id est respectu hujus nostræ partis. Illa enim tanta fuit, quanta servo credi debuit. Hæc vero tanta quanta est genitoris Christi : quia Christus in gloria est Dei Patris, ut tantum intersit inter gloriam Moysi et Christi, quantum inter imaginem et veritatem.

VERS. 12. — *Habentes.* Id est ostensa dignitate Novi et Veteris Testamenti ostendit usum utriusque. *Multa fiducia.* Usu exercemus nos in bonis operibus unde crescit nobis fiducia. Tantum enim videbimus quantum credimus, et quia aperta est gloria, non celamus sensum nostrum, sicut Moyses, sed aperte dicimus.

VERS. 14. — *Idipsum.* Quia non aliter modo intelligunt quam ante adventum Christi. *Quod in Christo evacuatur.* Unde in passione Christi velum templi scissum est, ut significetur per Christi passionem revelari sacramenta legis et prophetiæ. Velamen enim dicit ad comparationem prophetiæ ut non intelligeretur.

VERS. 15. — *Sed usque,* etc. His qui sunt in Christo evacuatur : *sed super cor eorum est velamen,* id est cæcitas deprimens rationem eorum : *cum,* id est quamvis, *legitur,* id est exponitur, eis *Moses.* Et ita duo obsunt, cur non intelligant, et velamen, id est obscuritas est in lectione, et cæcitas super corda, et hoc usque in hodiernum tempus.

VERS. 16. — *Cum autem conversus fuerit.* Id est cum eorum animus deposita cordis durtia et propria cæcitate fuerit conversus crescendo. *Auferetur velamen.* Ut in aqua latere vinum intelligatur, omnis enim prophetia non intellecto Christo insipidum et fatuum quiddam est.

VERS. 17. — *Dominus autem spiritus est.* Ordo verborum est : Spiritus sanctus est Dominus, id est potest operari quod vult, et ideo quod vult, illuminat; et quod vult, in tenebris deserit. *Ubiunque autem est spiritus Domini,* id est Filii, per quem datur Spiritus sanctus, *ibi libertas :* et ideo Judæi qui non habent spiritum, non possunt libere intelligere ut nos. Vel, Dominus ad quem convertuntur est spiritus, id est spiritualis essentia, et ita facit spiritualiter intelligere.

VERS. 18. — *Nos revelata facie.* In qua Judæis est velamen. In speculo non nisi imago cernitur. Hoc ergo conamur ut per hanc imaginem, id est rationem quod nos sumus videamus utcumque illum a quo facti sumus, tanquam per speculum. *In eandem imaginem.* Quia eadem imago Dei est gloria Dei, sicut supra : *Vir quidem imago Dei est, et gloria Dei.* — *Transformantur.* Transimus de forma in formam, de obscura in lucidam : quia et ipsa obscura imago Dei est in qua homines creati sunt qua animalibus præsent. Quæ natura excellens, cum a Deo justificatur, a deformi forma in formosam formam mutatur. Est enim et inter vitia natura bona. Vel hoc intelligitur de gloria creationis in gloriam justificationis. Vel

de gloria fidei, ubi filii Dei; in gloriam speciei, ubi ei similes erimus, cum videbimus cum sicuti est.

CAPUT IV.

VERS. 2. — *Commendantentes.* Ut luceat lux vestra coram hominibus. *Coram Deo.* Non ut videantur ab hominibus.

VERS. 4. — *In quibus.* Talis potest esse ordo verborum : In quibus pereuntibus Deus verus et justus excæcavit mentes infidelium hujus sæculi.

Deus hujus sæculi. Id est Deus qui non solum bonos regit, sed et malos pro merito præcipitat, dans eis quod volunt, id est ut non credant : quod non facit malitia, sed justitia. Vel, Deus sæculi, superbia vel ingluvies, vel diabolus princeps mundi, qui sæcularibus principatur.

VERS. 5. — *Non enim.* Quasi dicat : Bene dico gloriæ Christi, vel : Commendavimus nos coram Deo in manifestatione veritatis, et cætera talia facimus; et hoc propter Christum.

VERS. 6. — *Lucem splendescere.* Quod fuit in separatione elementorum. Cœperunt enim tenebræ, ex quo confusa moles cœli et terræ cœpit esse : post accedente luce quod factum est; melius redditur. In quo proficientis hominis affectio significatur, unde *fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v).* *In faciem Jesu.* Hunc habet sensum : Quoniam divina natura sub aspectum non cadit, per sumptam humanitatem divina luce resplendentem, et fulgura emittentem aspicitur, ut licet. Hinc autem etiam manifestum est, quod Deus incredulitatem non immisit, qui intelligentis lucis splendorem omnibus abunde præbuit : sed ipsi quidem dilexerunt incredulitatem, ipse autem eis cum nolent aspicere radium non præbuit. *Scientiæ claritatis.* Scientia gloriæ Dei est qua scimus lumen esse quo tenebræ nostræ illuminantur.

VERS. 7. — *Habemus.* Hactenus de altitudine scientiæ egit : hic de fragilitate carnis, quæ est ad gloriam, etsi contra videatur. *Thesaurum.* Sacramentum Dei, quod fidelibus erogatur, perfidis absconditur; esse thesaurum affirmat.

VERS. 10. — *Semper mortificationem,* etc. Dubium non est, quia in martyribus Christus occiditur, et in his qui pro fide patiuntur, aut exitus, aut vincula, aut verbera Christi passiones sunt, ut et vita ejus in corpore eorum palam fiat. Passiones enim sunt quæ ostendunt meritum ad futuram vitam, quam promissit Christus, unde alio loco dicit : *Cum infirmor, tunc potens sum,* et iterum : *Per tribulationes,* etc. *Manifestetur.* Quidam enim de resurrectione dubitabant.

VERS. 12. — *Ergo mors,* etc. Quia per mortem vitam Jesu consequimur : ergo mors non est inutilis, sed operatur magnum quid in nobis. Sed vita qua delectamini in terrenis, operatur in vobis mortem æternam. Vel passive ergo, id est propter spem vite Jesu mors operatur, id est a prædictis passionibus

efficitur in nobis, id est permittimus effici : sed per hoc vita efficitur in vobis, id est fides plantatur.

VERS. 14. — *Vobiscum*. Non vos nobiscum, ut inferiores, sed pares nobis sitis, si volueritis. Et bene de vobis assero quia omnia ista facimus propter vos instruendos nostro exemplo. Ita omnia ad vos spectant : ut gratia Dei abundans in nobis abundet in vobis, et per vos in aliis, et per vos multos abundet gratiarum actione, ut vos et illi Deo gratias agatis. In gloriam Dei, id est ad ostendendum Deum gloriosum.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur quod ædificationem, etc.* Id est corpus immortale habebimus, si corpus per tribulationes dissolvatur, et ideo, quoniam sic dissolvetur, ut conditio et causa sit præmissa. *Non manufactam, sed æternam.* Id est non hominum complexione factam, scilicet, non humanæ generationis ope productam nec humanis fomentis auctam, sed a Deo ineffabiliter compactam. *Æternam.* Quia in ea sine fine manebitur.

VERS. 2. — *Nam.* Non solum pro præsentis inhabitatione, sed etiam, *in hoc*, id est in consideratione hujus tantæ gloriæ, *ingemiscimus.* Ex dilatione desiderii : quod non faceremus, nisi essemus certi. In cujus rei figura Axa filia Caleb petiit irriguum superius et irriguum inferius, ut nos lacrymas effundamus, non solum pro præsentis incolatus miseria, sed pro dilatione superænæ gloriæ. *Ingemiscimus*, quia cupimus super invocationem animæ, quam jam accepimus. *De cælo.* Id est, optamus habere immortale et impassibile corpus, ad similitudinem cælestium.

Nam et qui, etc. Quasi dicat : Nos perfectiores pro dilatione gemimus, quia etiam minus perfecti, qui carnem fovent. Inter hos autem se Apostolus connumerat ne illi de se minus sentiant.

VERS. 3. — *Si tamen vestiti gloria promissionis; non nudi.* Hoc desiderant sancti, ne resurgentes recepto corpore, nudi, id est alieni a promissa gloria inveniantur. Hoc enim opus est : ut induti corpore, superinduantur gloria, quæ est immutatio in claritate. *Gravati eo corpore :* quo tamen nolumus mortem nobis tolli, sed superindui, id est a Deo vestiri stola immortalitatis quæ destruat mortalitatem, non ut superveniat.

VERS. 4. — *Qui sumus in tabernaculo.* Qui habitationem hujus corporis diligimus, de quo non est curandum, cum non sit tabernaculum nisi ad tempus, *ingemiscimus* desiderio cælestis. Nos dico gravati, quasi dicat : Non mirum, si ingemiscimus : quia a beatitudine sumus remoti. Nam etiam de hoc minori gemimus, quia hoc corpore exuimur. *Eo.* Id est, ideo gemimus. *Quod nolumus expoliari,* si hoc posset fieri. Vel, ingemiscimus, desiderio cælestis. *Deus autem hoc effecit.* Vel, nolumus expoliari : *Deus tamen effecit* ut immortalitatem desideremus. *Ut absorbeat, etc.* Ita ut nusquam sit mortalitas.

Non infra, non supra, non intra, non extra. Absorpta est enim mors in victoria.

VERS. 6. — *Audentes.* Deus facit nos velle immortalitatem, facit et certos per spiritum, et ideo audentes sumus. *Peregrinamur a Domino.* Quomodo? cum alibi scriptum sit : *In ipso vivimus, movemur et sumus?* (Act. xvii.) Quia etsi ubique Deus, non tamen hic videtur sicut in cælis. Peregrinamur ergo non fide, sed specie.

VERS. 10. — *Ut referat unusquisque.* Etiam pueri, qui, si non per se, per alios gesserunt, dum per eos crediderunt vel non crediderunt, secundum quod judicantur, non secundum quod gesturi erant, si diu viverent. Dicit enim : *prout gessit in corpore*, non ut gesturus erat si viveret, frustra ergo homo post hoc corpus sibi promittit, quod hic in corpore comparare neglexit. *Suademus.* Suadent apostoli ut reliqui bene viventes credant et provideant sibi, quia quorundam praviloquio dies Domini in dubium venit.

VERS. 11. — *Deo autem manifesti sumus,* quia hoc prædicamus quod jubet Deus.

VERS. 13. — *Sive enim mente.* Quasi dicat : De nobis utique gloriari potestis, quia quidquid agimus, vel est honor Dei, vel utilitas proximi. *Sive excedimus,* id est, si nos commendamus (in quo putamur insensati), Deo est, id est ad honorem Dei, qui sic nos exaltavit. *Sive sobrii :* ut non alta de nobis dicamus, ad vestram est hoc utilitatem. *Sive enim mente excedimus.* Loquitur Apostolus de quadam ineffabili contemplatione et raptu, ubi audivit quod non licet homini loqui. *Deo est :* non vobis, qui non potestis capere.

Sive enim sobrii sumus. Condescendendo. *Vobis.* Quia sic loquimur, ut capere possitis. Isti sunt angeli de quibus Dominus ait in Evangelio : Videbitis cælum apertum, et angelos ascendentes et descendentes super Filium hominis; hos eosdem angelos vidit Jacob in scalis ascendentes et descendentes.

VERS. 14. — *Charitas enim Christi, etc.* Quia Christus charitate pro nobis mortuus est, constat omnes mortuos fuisse in Adam; pro quibus mortuus est Christus, ut eos a morte liberaret. Quæ gratia ne inutilis sit hominibus, apostoli, ut eos illiciant, necessario se laudant; per gloriam enim et meritum apostolorum agnoscitur gratia et beneficium Christi. *Si unus pro omnibus.* Id est, si Christus pro omnibus quantum ad se, etsi non omnibus profuit, ergo et omnes homines debent mori pro honore illius.

VERS. 15. — *Qui vivunt in corpore, non sibi vivunt, sed voluntati Dei.* Quod quidem debent : quia etsi Christus usque ad mortem fuit infirmus, injuriatus, jam tamen post resurrectionem non est, sed apparet quod esse videbatur. Unde : *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum* (Joan. viii). Vicem ergo ei reddant quasi Deo, non homini solum pro eis passo.

VERS. 16. — *Neminem norimus.* Id est, laudamus. *Secundum carnem.* Id est, sua quærentem, non quæ

Christi : temporalia, non æterna. Nec hoc debet facere aliquis, quia etsi Christus fuit mortalis sicut ego, per quod eum putavi hominem esse tantum, dum eram infidelis : tamen jam est immortalis, et ita securi sumus de præmio. Si quis ergo in Christo est renatus novus, illi jam spe transiit mortalitas, et transibit, et dabitur nova immortalitas. Vel, si quis novus, vetus lex transiit illi, et novam habet. *Neminem non secundum carnem.* Vitam futuram ita certa spe tenet, quasi jam sit præsens : quæ in Christo surgente impleta est, quæ non est secundum carnem : non quin in eadem carnis substantia resurrecturi simus, sed quod non in eadem qualitate corruptionis, quæ nomine carnis signatur. *Et si cognovimus secundum carnem.* Quia quamvis dum infidelis intellexit Christum in lege promissum esse secundum carnem, ut legalia observaret et servari præciperet : sed tamen non jam post conversionem nunc ita esse credit, sed umbra penitus cessat.

VERS. 17. — *Vetera.* Omnino Vetus Testamentum et omnia ad veterem hominem pertinentia, ut sic. *Nova.* Venerunt Novum Testamentum, et omnia novi hominis. *Vetera.* Ut error idololatriæ, cui cognitio unius veri Dei successit.

VERS. 19. — *Deus erat.* Per hoc intelligitur Pater esse in Filio, et Filius in Patre, quia una est eorum substantia. Ibi est unitas, ubi nulla diversitas : et ideo alter in altero est, quia et imago et similitudo eorum una est.

VERS. 20. — *Reconciliamini.* Reconciliamur convertendo peccata, et poenitendo ei qui nos sibi reconciliat.

VERS. 21. — *Pro nobis peccatum fecit.* Usus est Veteris Testamenti peccata dici sacrificia pro peccatis, vel, peccatum dicitur similitudo carnis peccati. Unde dicitur : *De peccato deleverit vel damnavit peccatum, id est de similitudine carnis peccati : quia misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati.* Ita etiam maledictum pro morte accipitur, quæ de maledicto Dei venit, ut vere dictum in lege intelligatur : *Maledictus omnis qui pendet in ligno (Deut. xxi).* Quid est quod ait, maledictus? id est, *terra es, in terram ibis (Gen. iii).* Quid est quod dicit, omnis? quia Christus, qui pependit in ligno, cum esset vera vita, mortuus est vera morte non ficta.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Ne in vacuum.* Gratia Dei est remissio peccatorum, quam in vanum recipit, qui non vult se exercere in operibus bonis, vel qui in legalibus consistit.

VERS. 2. — *Nunc tempus.* Quod non in lege veteri, vel nunc, non cras, non post annum : quia statim in obitu fidelis : salus datur.

VERS. 3. — *Ut non vituperetur.* Quod utique fletet, si, quod verbo doceremus, operis exemplo non exhiberemus.

VERS. 4. — *Sicut Dei ministros.* Ii non adulantur, ut pseudo studentes lucro. *In multa patientia, in*

tribulationibus. In tot duris, leve est onus Christi et requies, intus Spiritu sancto vivificante, et spe futuri omnia mitigante, omnia enim sæva et immania, facilia et prope nulla facit amor. Et secundum hoc intellige quod dicitur : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi).* Et iterum : *Tollite jugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est (Ibid.), etc.*

VERS. 6. — *In castitate habita, in scientia,* ut caste omnes agere sciant, nihil adulterinæ opinionis admisceant. *In suavitate, habita, in Spiritu sancto :* ut scilicet, secundum Deum suaves et affabiles, non ut illi qui per dulces sermones seducunt corda innocentium. *In charitate non ficta.* Ficta est, quæ deserit in adversitate.

VERS. 7. — *In virtute Dei.* Non speremus in homine vel in bonis ; si quid boni est, Deo attribuamus. Vel hoc dicit, quia qui prædicta habet, miracula facit ad conversionem infidelium.

VERS. 8. — *Per gloriam et ignobilitatem.* Exhibeamus nos ut ministri Dei. *Per gloriam.* Si gloriosi sumus apud homines, vel ignobiles et contempti, nec inde inflemur, nec inde succumbamus vel doleamus. Eodem modo si infamamur de aliquo scelere vel bonam famam habeamus de aliquo opere. Item exhibeamus nos Deo habiti ut seductores apud quosdam, quod falsum est. Et non dicit simpliciter, *habiti seductores,* sed addit : *ut,* et inde est infamia. Et apud alios habiti ut *veraces.* Quasi dicat : hoc verum est, attamen nec bona æstimatione superbiamus, nec mala doleamus. Item habiti apud alios, *ut castigati,* etc.

VERS. 10. — *Quasi tristes.* Inimici putabant apostolos non evadere minas Iniquorum. Ipsi ope Dei tui sunt a morte præsentis et futura. *Omnia possidentes.* Tales sunt qui, terrenas divitias abjicientes, cælestes per fidem jam tenent. Quasi nihil habentes omnia possident, qui, terrenis in usum vel opus misericordiæ retentis, cælestes divitias se quandoque habituros sperant. Gloria apostolorum fuit, nihil omnino possidere, sine sollicitudine esse : et tam res quam dominos earum possidere, quia omnia ad pedes eorum ponebantur.

VERS. 11. — *Os nostrum.* Quasi dicat : Multa dixi de vobis, sed hæc omnia ample et diffuse dicta, ad vos corrigendos spectant, o Corinthii, et non ad meam superbiam ; itaque stulti estis qui me dimisistis.

VERS. 14. — *Nolite jugum,* etc. Ratio est, quia vos justii, illi iniqui : et ideo in nullo debetis eis communicare.

VERS. 15. — *Quæ autem conventio Christi.* Ut Christus et Belial non conveniunt, sic Christianus et quilibet infidelis. Item nihil habet templum Dei cum idolis ; et quia vos estis templum Dei, ideo non debetis communicare cum his qui sunt templum diaboli.

VERS. 16. — *Cum idolis?* Idola prohibet coli, quia ab uno Deo separant. His omnibus modis ostendit

communitatem pseudo esse vitandam. *Quoniam inhabitabo*. Potest hoc intelligi de corporali conversatione quam Christus inter homines egit. Et dicit Christus : *Habitabo inter illos et ambulabo* (*Baruch* III), id est, corporaliter inter illos conversabor. Unde alibi : *Terris visus est, et cum hominibus conversatus est; et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (*Joan.* 1). Et hic Christus Deus noster est, et Ecclesia est populus ejus : et ideo Apostolus vult eos separari ab omni contaminatione.

CAPUT VII.

VERS. 1. — *Ab omni iniquitate*. Scilicet mentis : quod tunc fit, si timorem Dei sequimur, quia qui sine Deo hæc agit, sanctus mundi est, non Dei. *Ab omni inquinamento carnis*. Id est carnalis observantiæ, et B perficientes sanctificationem quæ est tantum Spiritus sancti.

VERS. 3. — *Ad commoriendum*. Vel ut mecum patiamini, vel ut mecum coronemini.

VERS. 4. — *Repletus sum consolatione*. Per jam correctos, invitat alios ad correctionem. *Superabundo*, etc. Hoc contingit Apostolo dum videt eos proficere pro quibus patitur.

VERS. 5. — *Caro nostra*. Dicit *caro*, quia in adversis anima quæ est in corpore quod patitur, spe futuri quiescit. *Foris*. Hoc intelligitur de apertis inimicis, *intus* de falsis fratribus, qui difficilius tolerantur. Vel ab his qui foris sunt, est tribulatio : de his, scilicet fidelibus qui intus, id est in Ecclesia; timores, ne moveantur. Vel de his qui sunt intus, id est in Ecclesia, corpore, non mente : nomine, non homine, id est de falsis fratribus, ut prius. C

VERS. 7. — *Qua consolatus est in vobis*. Quia vidi Titum consolatum in vobis, et ego consolatus sum.

VERS. 8. — *Et si prius pœniteret*. Hoc dicit ne videatur inhumanus, qui de aliorum tristitia gauderet. *Videns*. Quasi dicat, non me pœnitet, sed gaudeo. *Videns quod*, id est quamvis videam quod Epistola contristavit; unde primum dolui, et me pœnituit.

VERS. 9. — *Contristati estis*. Non cum ira quæ peiores efficit, sed cum pudore qui corrigit.

VERS. 10. — *Pœnitentiam in salutem*. Satisfactio pœnitentiæ est causas peccatorum excidere, nec eorum suggestionibus aditum indulgere.

Sæculi autem, etc. Dum dolet peccator se detectum.

VERS. 11. — *Ecce enim*. Tristitia secundum Deum facit pœnitere in salutem : quia quæ ducunt ad salutem, sollicitudinem operantur.

Quantam in vobis. Qui pœnitet sollicitus est ne denuo peccet, et non se excusat, sed confitetur : quod est se defendere a gehenna : et desiderat reformari, qui scit se per peccatum deformem, et habet zelum bonorum operum, et vindicat in se quod deliquit.

Exhibuistis, etc. Id est, ostendistis puniendo illum qui incestum admiserat, *vos esse incontaminatos*, a

negotio, id est gravi peccato illius qui uxorem patris habuit, cui consentiendo inquinati eratis.

VERS. 12. — *Qui fecit injuriam*. Ut ille qui incestum fecit. Vel illos tangit quos superius in prima Epistola injurias et fraudes fratribus fecisse dixit. Et ostendit non magis causa eorum qui peccaverunt scripsisse remitti eis, quam causa Ecclesiæ quæ omni contumeliam aut fraudem patienti compatitur et indignatur. Et hoc est quod ait : *Igitur etsi scripsi vobis, non tantum propter eum qui fecit injuriam, id est fraudem proximo suo, nec propter eum qui passus est fraudem, sed ad manifestandam sollicitudinem nostram, quam*, etc. Totius populi sollicitudinem se habere ostendit, ut scilicet injusti emendantur et polluti sanctificentur, et Ecclesiæ reconcilientur.

VERS. 13. — *Abundantius magis*. Quasi dicat de utroque, id est de correctione vestra et de gaudio Titi. Sed magis abundantius de gaudio Titi sumus gavisi, quia se gaudebat Apostolus non solum de correctis, sed etiam de aliis quos sperabat corrigendos.

VERS. 14. — *Sed sicut*, etc. In corrigendo veritas arguentis apparet, dum qui arguuntur se emendant. Dum enim correcti emendantur, testimonium perhibent arguenti. Verum ergo ostendens Apostolus prædicationem suam, per efficaciam illorum ait : *Sed sicut omnia in veritate*, etc.

Et viscera ejus, etc. Sancti affectus in omni bono est.

CAPUT VIII.

VERS. 1. — *Notam autem vobis*. Hic (ubi de correctis agitur) mentio fit de collectis : quia ab aliis non quærit, quibus suadere non potest. Vel, ut alii codices habent, quibus sua dare non prodest.

VERS. 2. — *Quod in multo experimento*. Abundantissima gratia eorum fuit in multo experimento tribulationis. Quia pro tribulatione Pauli et Sylæ ibi facta, non sunt scandalizati : sed cum gaudio acceperunt verbum, probati passionibus eorum. *Et altissima*. Tenues in substantia, divites in dando : quia pura conscientia operati sunt.

VERS. 5. — *Primum Domino* se emendant, deinde fratribus sua offerentes. Aliter non erat accipiendum, quia munera excæcant oculos, et jura auctoritatis inclinant. Qui vero dant ne arguantur, fructum dandi non habent.

VERS. 8. — *Non quasi imperans*, etc. Non solum rogavi Titum, sed ego ipse dico ut abundetis, *non quasi imperans*. Id est non quasi pœnitentiam injungendo, quia sic quasi ex voto tenerentur Corinthii.

VERS. 9. — *Egenus factus est*. Non ait, pauper factus est, cum dives fuisset : sed, *cum dives esset*. Paupertatem enim assumpsit, et divitias non amisit : intus dives, foris pauper; latens Deus in divitiis, apparens homo in paupertate.

Ut inopia illi. Per illius enim paupertatem abjicimus pannos iniquitatis, ut induamur stola innoc.

talitatis. Omnes ergo divites facti sunt, in pauperem A
Christum credentes. Nemo ergo se contemnat pau-
per in cella, dives in conscientia, Securior dormit
in terra, quam auro dives in purpura. Non ergo ex-
pavescas cum tua mendicitate ad illum accedere qui
indutus nostra paupertate, ubi se pauperavit, nos
ditavit.

VERS. 10. — *Sed et velle.* Quasi dicat: Vestrorum
quidam voluerant, quidam autem cœperant: nunc
vero utrique perficiant.

VERS. 15. — *Sed ex æqualitate.* Dividat quisque
quantum habet cum sanctis, quia non plus exigitur
quam retinere sibi debet: sic Zachæus dimidium
bonorum suorum dedit pauperibus.

VERS. 14. — *Ut fiat æqualitas.* Non quin differant
in claritate: sed quia omnibus idem, et omnibus erit
sufficiencia. *Sicut scriptum.* De manna in signo hu-
jus rei.

VERS. 15. — *Qui multum non abundavit.* Plus habent
sancti in spe futuri, minus hi qui in tempore divites, et
tamen ibi æquabuntur. Utsicut hic inopiam sanctorum
sustentant, ita ibi ab eis sustententur, et divites fient
in æterno bono. *Qui multum non abundavit.* Sic qui
multum dat dives, et qui parum pauper, si æqua sit
utriusque voluntas, æqualem habent mercedem.

VERS. 18. — *Misimus autem.* Duos fratres Aposto-
lus misit cum Tito, sed eos non nominat, forte enim
ignorabant eos Corinthii, nec de ipsis adhuc pericul-
um fecerant. Quoniam autem pecuniarum collecta-
rum multitudo sufficit malis dare suspicionem, securi-
tatem exhibet; propterea, inquit, tales misimus,
et non unum solum, sed et duos et tres. Commendat
vero eos non ab Evangelio, neque ab electione solum,
sed etiam quod probati sint, et propterea ele-
eti, ita ut nihil suspicentur.

VERS. 19. — *In hanc gratiam.* Id est prædicationem
gentium cui destinatus sum, et volo.

VERS. 20. — *Devitantes hoc.* Circa curam sancto-
rum negligentius agere non vult videri Apostolus,
et ideo præmonet ut sollicitudo ejus providentia appa-
reat. *In hac parte.* Doctrinæ et miraculorum, ut di-
catur, Bene prædicat, sed non est memor sanctorum,
sicut alii apostoli, et sicut sibi præceptum est.

VERS. 21. — *Coram Deo.* Propter nos conscientia
nostra sufficit nobis: propter vos fama nostra non
pollui, sed pollere debet in vobis. Duæ res sunt,
conscientia et fama: conscientia tibi, fama proximo:
qui conscientia fidens negligit famam, crudelis
est.

VERS. 22. — *Confidentia.* Quasi dicat: pro con-
fidentia vestri ivit? et pro Tito et Luca cum quibus
ihenter ibat.

VERS. 25. — *Sive.* Vel sive per patres vestros
apostolos Ecclesiarum ad gloriam Dei, id est quod
ipsi sunt apostoli Ecclesiarum, hoc est gloriæ Dei
Christi, id est ad gloriam Christi: quia in eis non
hominum, sed Christi gloria est.

VERS. 24. — *Ostensionem.* Id est charitatem ve-

stram quam ostendistis aliis et gloriam nostram
quam similiter ostendistis esse veram, nunc osten-
dite, bene istos recipiendo, et hoc in faciem Eccle-
siarum, ut alii a vobis accipiant exemplum.

CAPUT IX.

VERS. 2. — *Et vestra æmulatio.* Æmulatione Co-
rinthiorum aliæ Ecclesiæ (dum audiunt illos prius
erroribus implicatos, postea bonæ voluntatis fuisse
effectos) incitatur sunt ad bonum opus.

VERS. 4. — *Erubescamus.* Si enim non fuerit hoc
inventum, quod Apostolus testificatus est de his, et
ipse erubescet et ipsi amplius confundentur.

VERS. 6. — *Qui parce seminat.* Non parce semi-
nat qui parum habens parum largitur, si animus prom-
B pius sit plus dare, si plus haberet.

VERS. 7. — *Non ex tristitia.* Qui invitatus dat pro-
pter præsentem pudorem, non habet mercedem.
Hilarem enim datorem, qui dat ut careat tædio inter-
pellantis, non ut reficiat viscera indigentis, et me-
ritum et rem perdit. Large dat qui affectum largiendi
habet, etiamsi nihil habeat quod largiri possit.

VERS. 8. — *Abundare,* etc. Licet enim exiguum
sit quod parum habens tribuit, abundat tamen, quia
recto judicio fit: quia non quæritur de quanto, sed
quo animo detur.

VERS. 9. — *Justitia enim.* Justus est qui bona
mundi sine æterni præmii communiæ reputat.

VERS. 10. — *Incrementa frugum.* Justitia est san-
ctitas, et bona vita: et inde fruges, id est, æterna
C remuneratio. Incrementa eleemosynæ: pro quibus
et hic virtutes, et in futuro gloria augebitur.

VERS. 11. — *Quæ operatur.* Id est, ipsa largitio
est causa quare gratiæ agantur Deo, cujus largitio-
nis nos sumus ministri.

VERS. 15. — *Gratias Deo.* De alterna indigentia,
et de alterno supplemento indigentia provincialium
Christi et militum Christi gratias Deo agit. Egredietur
de rebus carnalibus in illos, et postquam egredietur de spi-
ritualibus in istos, tanquam plenus gaudiis exclam-
at: *Gratias ago,* etc.

CAPUT X.

VERS. 1. — *Ipse autem ego Paulus.* Incipit agere
de incorrectis qui pseudo sequebantur, et Apo-
stolum ferocem putabant, quasi diceret: Correctos ad
eleemosynas invito: *Paulus vere humilis,* non su-
perbus ipse qui alios ad eleemosynas moneo, idem
vobis qui illis, obsecro, dico, etc.

VERS. 5. — *Non secundum carnem militamus.* Non
enim militiam a Deo nobis datam exercemus secun-
dum carnem, id est, pro terreno commodo.

VERS. 4. — *Ad destructionem munitionum.* Ut
destruantur consilia diversis calliditatibus hominum
seu dæmonum munita. *Munitiones,* etc. Munitiones
sunt corda infidelium, quæ diabolus obtinet, et mu-
nit diversis erroribus, ne verbum Dei possit intrare
per fidem, vel per similitudinem munitionum. Et
ad hæc devincendum valeant arma militiæ Apostoli,

et ostendit munitiōnis illius partes, scilicet, consilia.

VERS. 6. — *Et in promptu habentes.* Quia nihil nos remordet quo minus audeamus. *Ulcisci*, etc. Tunc aliquis vindicat inobedientiam, cum illam condemnat per obedientiam. Tunc illam destruit quando illos qui resistunt, perducit ad fidem. Et hæc est digna ultio, ut perfidia ab his quibus defendebatur, damnetur.

VERS. 7. — *Quæ secundum faciem.* Multa dixi quibus ostendi vobis potius debere nos sequi quam pseudo, quasi diceret: Si vobis non sufficiunt quæ dixi, quare me potius quam pseudo sequamini? Videte hæc quæ secundum faciem, id est, ita evidentiæ sunt, sicut ea quæ sunt subjecta oculis.

VERS. 8. — *Non erubescam.* Quia et verum est, et non ad gloriam meam, sed hoc dicitur ad utilitatem vestram.

VERS. 9. — *Ut autem non existimer.* Hic dicit se cum præsens fuerit, opere implere quod absens verbo minatur. Hoc autem dicit occasione illius sententiæ: *parati ulcisci omnem inobedientiam*: ut, inquit, non existimer a vobis tantum terrere verbis, et opere (quod minor verbis) non implere, sciatis quod minor verbis impleturus sum factis.

VERS. 11. — *Hoc cogitet*, etc. (HIER.) Ne quis putet me illa comminari, etc., *usque ad* et peccantibus per severitatem fortis existo.

Tales. Quia si vitia vestra palpemus, tunc non ænificaremus, sed destrueremus.

VERS. 12. — *Non enim audemus*, etc. Tales erimus factio, quia non sumus similes pseudo, qui usurpant sibi potestatem, et vitia palpant. Et hoc est: Non inserimus nos quibusdam, id est, pseudo qui commendant, id est, usurpant potestatem. Quod est, non ponimus nos in numero illorum, ut potestatem usurpemus, sed a Deo accepimus. Aut non comparamus nos illis ut, sicut illi, adulemur vobis et vitia vestra palpemus: quod posset etiam habens potestatem.

VERS. 13. — *Nos autem*, etc. Sicut illi qui usurpando gloriantur ultra mensuram. *Sed secundum mensuram.* Dei enim nutu Corinthiis evangelizare monitus est. Partitum erat unicuique ad quos in prædicatione dirigeretur, ut singuli aliquos populos haberent proprios, de quorum fide gloriarentur. Ad regulam autem Apostoli illi omnes pertinebant, quos in fide fundaverat: qui ad omnes missus erat a Deo.

VERS. 15. — *Non in alienis laboribus.* Hoc facere esset ultra mensuram gloriari; sed spem habentes in vobis: id est, per vos magnificari apud alios, et evangelizare secundum regulam nostram, id est, secundum quod a Deo inunctum est, non habentes spem gloriari in aliena regula.

VERS. 17. — *Qui autem gloriatur.* Ego non gloriabor in aliena regula. Similiter autem qui gloriatur, id est vult potestatem exercere, in Domino, id est, in mensura a Deo data gloriatur.

VERS. 18. — *Sed quem Deus.* Illum Deus commendat et probatus est, quem dignum habet, ac mittit ut prædicet donum ejus: quem non mittit, non commendat, quia non missus prædicat.

CAPUT XI.

VERS. 1. — *Utinam sustineretis*, etc. Quasi: Glorior de regimine (quod videtur insipientia), sed *utinam sustineretis*, etc. Insipientiam dicit gloriatiōnem secundum carnem, ne in eo illis videatur inferior quam ipse quidem non curat, sed prodest Corinthiis de ea agere. *Insipientiæ.* Quia dictum est: Non te laudent labia tua, sed proximi tui. *Supportate.* Quasi dicat: Et si gravem, vos tamen patienter ferte.

B VERS. 2. — *Æmulor.* Æmulatio est propter alienum statum motus mentis, vel in bonum vel in malum. Hic amoris est, non livoris, quia diligit eos æmulatione Dei, id est quam Deus spiritu suo inspirat, per hoc ostendit ea quæ dicet, amore eorum se dicturum, non ut ad laudem ejus proficiant, sed ad horum profectum. *Vos uni.* A plurali ad singulare descendit, volens intelligi totam Ecclesiam virginem esse, et in omnibus veris membris virginitate mentis (etsi non corporis) servare. Virginitas carnis, corpus est intactum: hæc virginitas paucorum est. Virginitas cordis fides est incorrupta: hæc est omnium fidelium.

C VERS. 3. — *Timeo autem.* (HIER.) Serpens Evam de Deo mentiēdo seduxit, etc., *usque ad* penitus non esse, aut æternam non esse affirmat contra auctoritatem omnium Scripturarum.

VERS. 4. — *Nam si is qui venit.* Non missus. *Recte pateremini.* Si aliquid majus vobis sit per eos quam per nos, tunc recte pateremini. Galatis anathema dicit, si aliud reciperent, quod non utique majus esset, sed contrarium.

VERS. 5. — *Existimo.* Supra egit de pseudoapostolis, nunc de veris, quibus Paulus inferior videbatur; quia non fuerat cum Jesu conversatus.

VERS. 6. — *Nam etsi imperitus.* Hoc non ad apostolos pertinet, quia non erant eloquentes, sed ad pseudo, qui componebant verba. Imperitus ergo sermone non est reus apud Deum, sed qui non habet scientiam Dei, quæ pertinet ad salutem.

D VERS. 7. — *Quoniam gratis Evangelium.* Minus non feci, sed plus: quia gratis, unde mihi irascimini, et alios mihi præponitis: cum hoc non sit peccati, sed gloriæ.

VERS. 10. — *Est veritas.* (HIER.) Sicut Christus semel statuit, nec negavit, necesse est ut etiam ego non mentitus ita faciam. *Ut in quo gloriantur.* Gloriantur in accipiēdo, sed me non accipiēte, non accipient. *Nam ejusmodi*, etc. *Inveniantur sicut et nos.* Id est, similes nobis. *In quo*, id est, in hoc quod gloriantur se esse similes nobis.

VERS. 13. — *Transfigurantes se.* Ad tentandum eos quos ita erudire opus est. Vel ad decipiendum prout justum est. Ad hoc magna Dei misericordia neces-

saria est, ne quisquam cum angelos bonos amicos se habere putat, habeat malos dæmones, fictos amicos; eosque tanto nocentiores, quanto astutiores ac fallaciores patitur inimicos.

VERS. 15. — *Quorum finis*. Id est, retributio data in fine vitæ erit secundum opera ipsorum, quia si cut pseudo peritura appetiverunt, ita et ipsi peribunt, et sicut ministri justitiæ æternæ, ita et ipsi erunt æterni.

VERS. 17. — *Quod loquor*. In hac substantia gloriæ, id est, in gloria carnis quam putant substantiam, id est, ita amant ac si per eam credant se subsistere. Sed quasi in insipientia. Quia hæc ad carnis tumorem pertinere videntur, ubi insipientia est. In sapientia enim est aliquem laudare se. Sed quia Apostolus non propter se facit, sed propter Deum, ideo ait, quasi in insipientia.

VERS. 20. — *Cædit*. Id est, decipit. In faciem cæditur is, in cuius os injuria irrogatur. Hoc faciebant quidam Judæi qui eo quod essent de genere Abrahæ, detrahebant illis, eo quod essent incircumcisi et se præferebant, nobilitatem carnis sibi vindicantes: quos Corinthii tolerabant, et Apostolo præferebant.

VERS. 22. — *Hebræi*. Hebræi dicuntur ab Heber, qui in confusione linguarum solus retinuit linguam naturalem. Et quia multi sunt Hebræi, qui non sunt Israelitæ, sicut proselyti, addit: *Israelitæ sunt, et ego*.

VERS. 23. — *Ut minus sapiens*. (AMBR.) Ostendit se coactum in laudem suam prorupisse.

In laboribus. Occasione inventa etiam veros apostolos tangit, quibus plus laboravit, ne in se videatur minor gratia.

VERS. 24. — *A Judæis quinques*. Judæis mos erat in synagoga contra legem agentes verberare correctionis causa. Unde Paulum legem impugnantem quinques verberaverunt, et in unaquaque correctione triginta novem ictus ei dederunt, quadagesimum pro misericordia condonantes. *Una minus*. In ultima vice corrigia subtracta. Vel, in unaquaque percussione una minus.

VERS. 26. — *Periculis latronum*, etc. Quos diabolus (cum in civitate occidere non posset) ei excitabat in via, cum tamen nihil ferret, quod latrones cuperent.

VERS. 27. — *In fame*. Ubi ergo promissio Dei: *Primum quærite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis?* (Luc. XII.) Sed novit medicus, cui nos semel commisimus, hæc adjutoria quando apponat, quando subtrahat.

VERS. 28. — *Sollicitudo*. Quanto major charitas, tanto majores plagæ de peccatis alienis. Unde: *Qui apponit scientiam, apponit et dolorem*.

VERS. 29. — *Non uror?* Urunt omnes tribulationes, sed non ad consumptionem, imo ad purificationem. Iste affectus purgat: quia de charitate venit. Omnes qui scandalum patiuntur frixorium sunt habentium charitatem, id est ossium quæ ferunt

A carnes, id est perfectorum qui portant et regunt carnales; unde: *Et ossa mea in frixorio confrita sunt*.

VERS. 31. — *Non mentior*. Quia fert mihi testimonium per signa et prodigia.

CAPUT XII.

VERS. 2. — *Scio hominem*. Quasi de alio, et res dicitur, et jactantia vitatur. *Sive in corpore, sive, etc.* Hoc ignoravit Apostolus, utrum quando raptus est, in corpore fuerit anima, an omnino de corpore exierit, adeo ut mortuum corpus jaceret, an secundum modum alium quemdam viventis corporis ubi anima fuerit, mens ejus ad videnda vel audienda ineffabilia illius visionis accepta sit. Et quia hoc incertum erat, ideo forsitan dixit, *sive in corpore, sive extra*. Raptum. Contra naturam elevatum.

Usque ad tertium cælum. Id est, ad cognitionem Deitatis. Primum cælum est aerium; secundum, firmamentum; tertium spirituale, ubi angeli et sanctæ animæ Dei fruuntur contemplatione.

VERS. 4. — *Raptus est*. (THEOPH.) Ipsius vide summam demissionem et humilitatem, quomodo tanquam de alio hæc recenseat: de hoc enim, inquit, gloriabor. At cujus gratia (si alius raptus est) gloriaris? Itaque hæc de seipso dicit. *Arcana verba*. Intimationem de secreta Dei essentia, quasi per verba.

VERS. 6. — *Supra id quod*, etc. Si enim magna referrem et plura, forte aliqui putarent me non esse infirmum, sed hominem immortalem, vel angelum, etc.; ideoque parce de me loquor.

VERS. 7. — *Et ne magnitudo*. Parco multum gloriari, ne alter puter. Et ideo datus est stimulus pungens carnem. Quis? angelus malignus missus a Satana, ut colaphizet, id est reprimat omnem motum superbiæ incutiendo tribulationes, vel tentando (ut quidam aiunt) per libidinem. Tentatio autem cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis.

VERS. 9. — *Dixit mihi*. Per inspirationem, vel per angelum. *Nam virtus in infirmitate perficitur*. Persecutio virtutum est, quæ habet infirmitatem contrariam, cum qua legitime eertet: et ideo gloriabor in infirmitatibus, non invitus, sed libens.

VERS. 11. — *Factus sum insipiens*. In his omnibus commendationibus videor insipiens, sed vestra culpa qui debuistis me contra pseudo commendare.

VERS. 12. — *In omni patientia*. Patientiam primam memorat, quæ ad mores pertinet: quia dum illos portavit, quasi impatientes ægros, ut adhibita potestate signorum, quasi medicina curaret vulnera eorum. *Et virtutibus*. Virtus est genus signorum et prodigiorum, id est omne miraculum. Signum, quod in quocunque tempore aliquid significat, et est prodigii genus. Prodigium quod in futuro. Vel signum et prodigium in his quæ contra naturam, virtus in his quæ non contra naturam,

ut per impositionem manus et orationem a morbo liberare.

VERS. 14. — *Nec enim debent*, etc. Carnales patres filiis congregant, sed spirituales dignum est ut a filiis sumptus accipiant. Hic autem in tantum probat se nolle accipere, ut transferat causam carnalis patris ad spirituales: et dicit non solum se pro salute eorum impendere, sed et mori paratum.

VERS. 15. — *Et superimpendar*, etc. Perfecta quidem charitas hæc est, ut quidem paratus sit etiam pro fratribus mori. Sed nunquid mox ut nascitur? Cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectionem venerit, dicit: *Cupio dissolvi, et esse cum Christo*.

VERS. 19. — *Olim putatis*. Quasi dicat: Jamdudum forsitan putatis: quod causa excusationis quasi reus dicam, quod non gravavi, sed dico (teste Deo qui scilicet) quod non circumveni vos, et non superbe, sed in Christo amplificando in vobis.

VERS. 21. — *Ne iterum cum venero*, etc. (CHRYS.) Gloria est punire, impropere, pœnas exigere, etc., usque ad sed propter illius præceptum.

Et non egerunt. Non sufficit mores in melius commutare et a malis recedere, nisi de his quæ facta sunt, satisfiat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

CAPUT XIII.

VERS. 2. — *Non parcam*. Post tot correctiones, si qui se non emendant, non debet eis parci.

VERS. 3. — *An experimentum*. Moris est divinæ Scripturæ personæ Dei tribuere quod in nobis facit, sicut Apostolus locutionem ipsam illi tribuit cujus munere loquebatur, id est Christo. *Qui in vobis non infirmatur*, sed potens apparuit cum dona dedit. Quod experti, non dubitent se ab eo posse puniri.

VERS. 4. — *Nam et nos infirmi*. Vivit Christus qui prius fuerat infirmus. *Nam et nos* multo minores, licet infirmi in illo, id est licet ad imitationem ejus multa patimur a perfidis, *tamen vivemus*, id est po-

testatem habebimus per eum in vobis judicandis. Vel, *vivemus cum eo*, id est in simili beatitudine cum eo: et hoc ex virtute Dei; quod tale est in vobis, id est in conscientiis vestris. *In vobis*. Erga vos. Mors illata a perfidis vita est erga credentes, quia virtute Dei resurgentes vivent cum Christo.

VERS. 7. — *Oramus autem*, etc. Hoc orat Apostolus, ut his bene agentibus in eis corripienda non inveniatur, et sic reprobi appareant: probati enim videntur, dum judicant peccatores. Sic ergo si non sint quos judicet, cessante auctoritate quasi reprobi videntur. *Reprobi simus*, id est appareamus reprobi, non habentes quod vindicemus vel didicemus.

VERS. 9. — *Gaudemus enim*, etc. (HIER.) Gaudemus si non sit necesse ut nostra virtus appareat, B sicut Petri apparuit in Saphyra et Anania.

VERS. 10. — *Secundum potestatem*. Iterum ostendit quod non cupit potestate in illis abuti, adjiciens non in destructionem sed in ædificationem se eam accepisse, unde subdit: *Non in destructionem*. Non destruuntur autem qui corriguntur, sed correcti ædificantur.

VERS. 11. — *Gaudete, fratres*. Id est bene operamini ut verum gaudium habere possitis. *Et Deus pacis erit vobiscum*. Hinc vobis erit pax a dilectione illius, hinc malorum omnium sublatio. *Ista pax orbem servavit*, diuturnum bellum solvit, cælo terram conjunxit, ista homines angelos fecit. *Istam ego imitetur*. Innumerabilium enim bonorum mater est dilectio, per istam salvati sumus, per istam ineffabilia bona omnia assequimur.

VERS. 15. — *Gratia*. Totam Trinitatem optat benedicere eos. Sua tribuit congrua cuique. *Gratiam*, id est remissionem Filio, charitatem Patri qui ex dilectione misit Filium, communicationem Spiritui, per quem fit unio. *Et charitas Dei*. Dilectio Dei misit Christum, cujus gratia salvat. Et ut possideamus hanc gratiam salutis, communicatio facti Spiritus sancti, vel ipse Spiritus ita sit vobiscum, ut communicet et conferat vobis et gratiam Christi et charitatem Dei. Quasi: Tota sit vobiscum Trinitas, dans gratiam de commissis et charitatem per Spiritum.

EPISTOLA AD GALATAS.

ARGUMENTUM.

Galatæ sunt Græci. Hi verbum veritatis primum ab Apostolo acceperunt. Sed post discessum ejus tentati sunt a falsis apostolis, ut in legem et circumcissionem verterentur. Hos Apostolus revocat ad fidei veritatis, scribens eis ab Epheso.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 1. — *Paulus, apostolus*. Nomine officii terrorem incutit. *Non ab hominibus*. Subaudi apostolis, ut quidam electi et missi a Judæis pseudoapostoli. *Neque per hominem*. Sed per Jesum jam suscitatum. *Qui non ut homo homines paulatim, sed totum si-*

D mul per spiritum docuit: ut per hoc sit major, per quod videbatur minor. Cæteri enim apostoli videbantur esse majores: quia priores. Iste minimus, quia novissimus. Sed inde apparet dignior: quia priores constituti sunt per Christum adhuc ex parte hominem, id est mortalem. Novissimus vero Paulus per Christum jam totum Deum, id est ex omni parte immortalam.

VERS. 2. — *Qui mecum*. Dolentes fratres Christiani sunt de vestra seductione, testes veritatis meæ, quibus vos oportet credere, et non paucos, sed omnes,

VERS. 5. — *Et Domino Jesu Christo*. Quem inju-